

EESTI FRASEOLOGISMIDE ELEKTROONILISE ALUSSÕNASTIKU EHITUSEST JA KASUTUSVÕIMALUSTEST

Katre Õim

Eesti vahekeele korpuse töörühma
V sügisseminar
2010

EESTI FRASEOLOGISMIDE ELEKTROONILINE ALUSSÕNASTIK (1)

- FESi autorid Asta Õim, Katre Õim;
sõnastikusüsteemi autor Indrek Kiissel
- kõik FESi alusandmed **Eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaasist** (www.folklore.ee/justkui), kus ~ 35000 tüpoloogilist üksust
- FESis **20790 eesti fraseologismi**, mida on analüüsitud kognitiivse keeleteaduse põhimõtetel
- FESis fraseologism **konventsionaalne sõnaühend**, mille mõistmiseks ei piisa ainult keele grammatikareeglite ja sõnavara tundmisest

EESTI FRASEOLOGISMIDE ELEKTROONILINE ALUSSÕNASTIK (2)

- FES on semantilis-leksikaalne keeletehnoloogiline ressurss, s.t **mõisteline sõnaraamat**, kus fraseologismid on korraldatud mõisteseoste järgi
- FES järgib ühtset ontoloogilist mõistehierarhiat, kus **tehakse mõistetevaheliste semantiliste seostamiseks vahet kategooriatel, klassidel, üldmõistetel ja mõistetel**
- FESi kui tesauruselaadse sõnastiku **XML-märgendatud keeleandmeid** saab vabalt kasutada eesti lähtekeelega tõlkesõnaraamatute fraseoloogiapoolle alusena

FESis ERISTATUD KATEGOORIAD

KONKREETNE

MAAILM JA LOODUS

INIMENE

KVALITEET

HULK JA MÄÄR

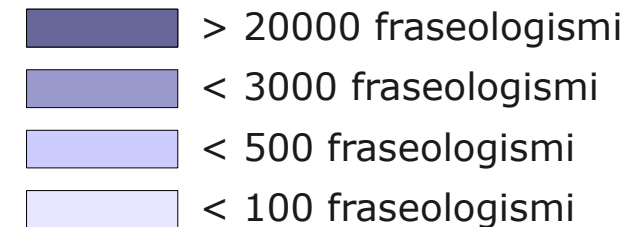
FUNKTSIONAALSED
FRASEOLOGISMID

ÜLELOOMULIK

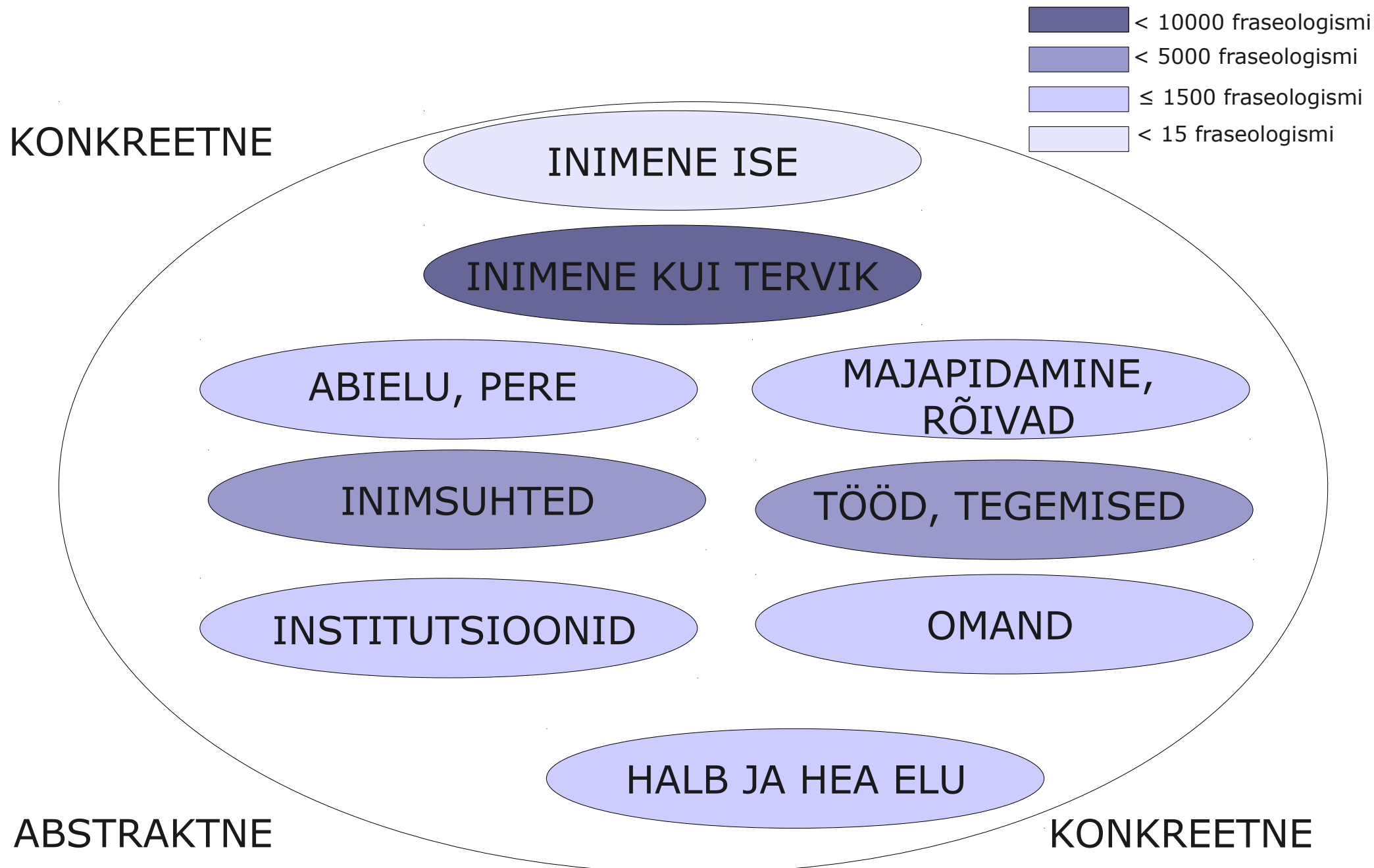
AEG

ABSTRAKTNE

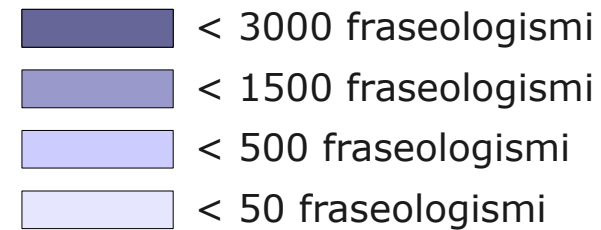
KONKREETNE

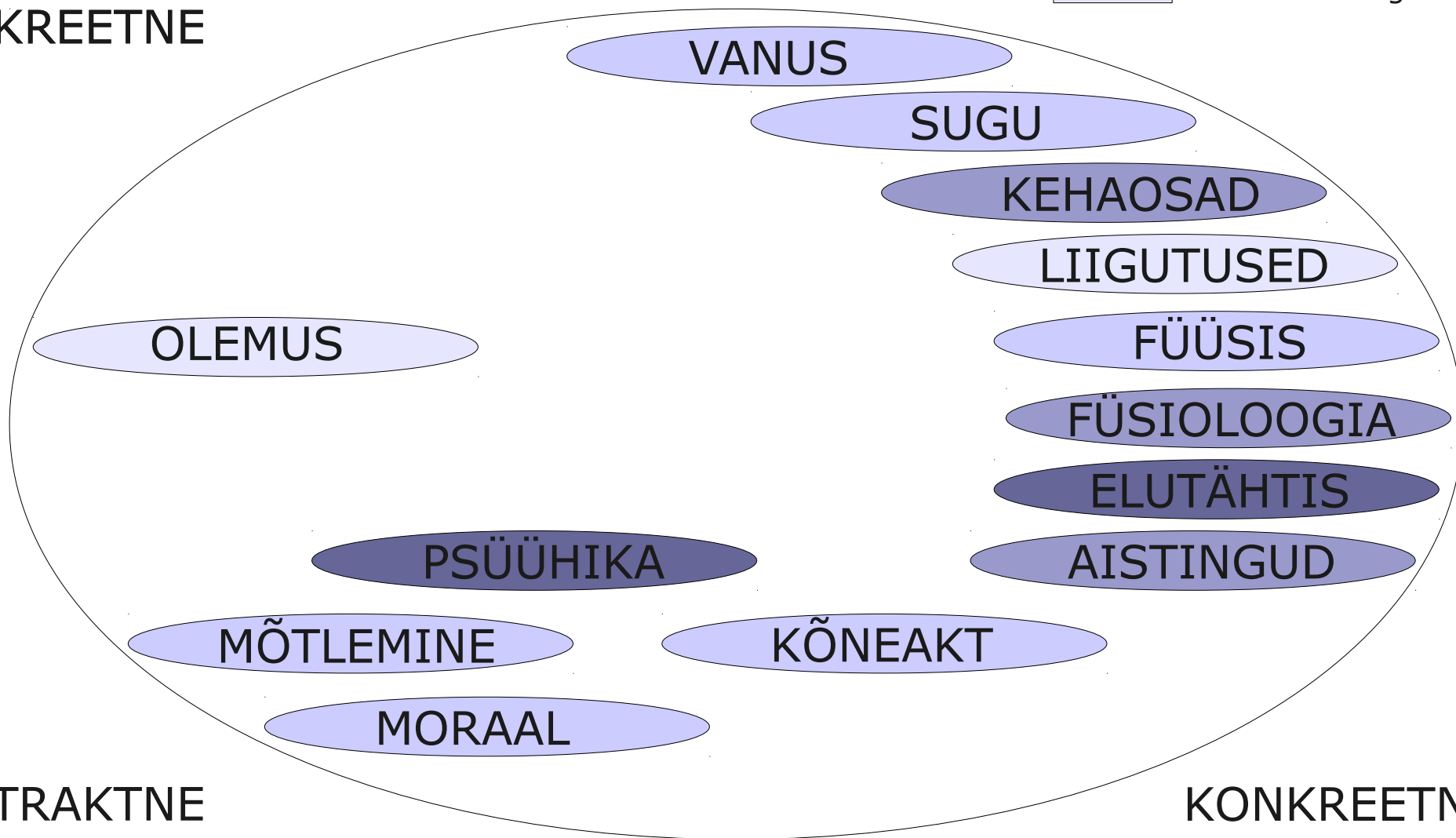
FESI INIMESE-KATEGOORIAS ERISTATUD KLASSID

FESI INIMESE KUI TERVIKU KLASSIS ERISTATUD ÜLDMÕISTED

KONKREETNE

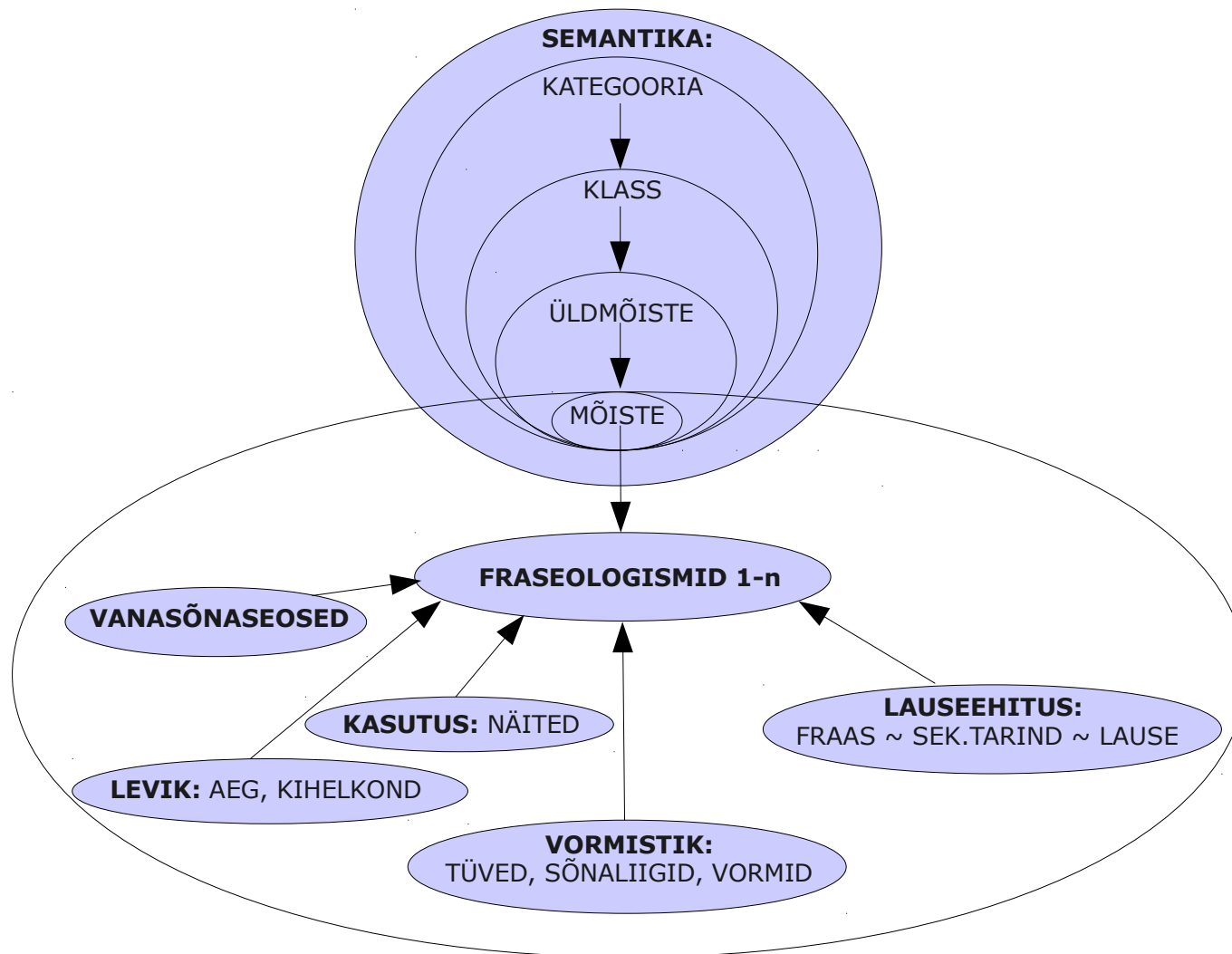
ABSTRAKTNE

KONKREETNE

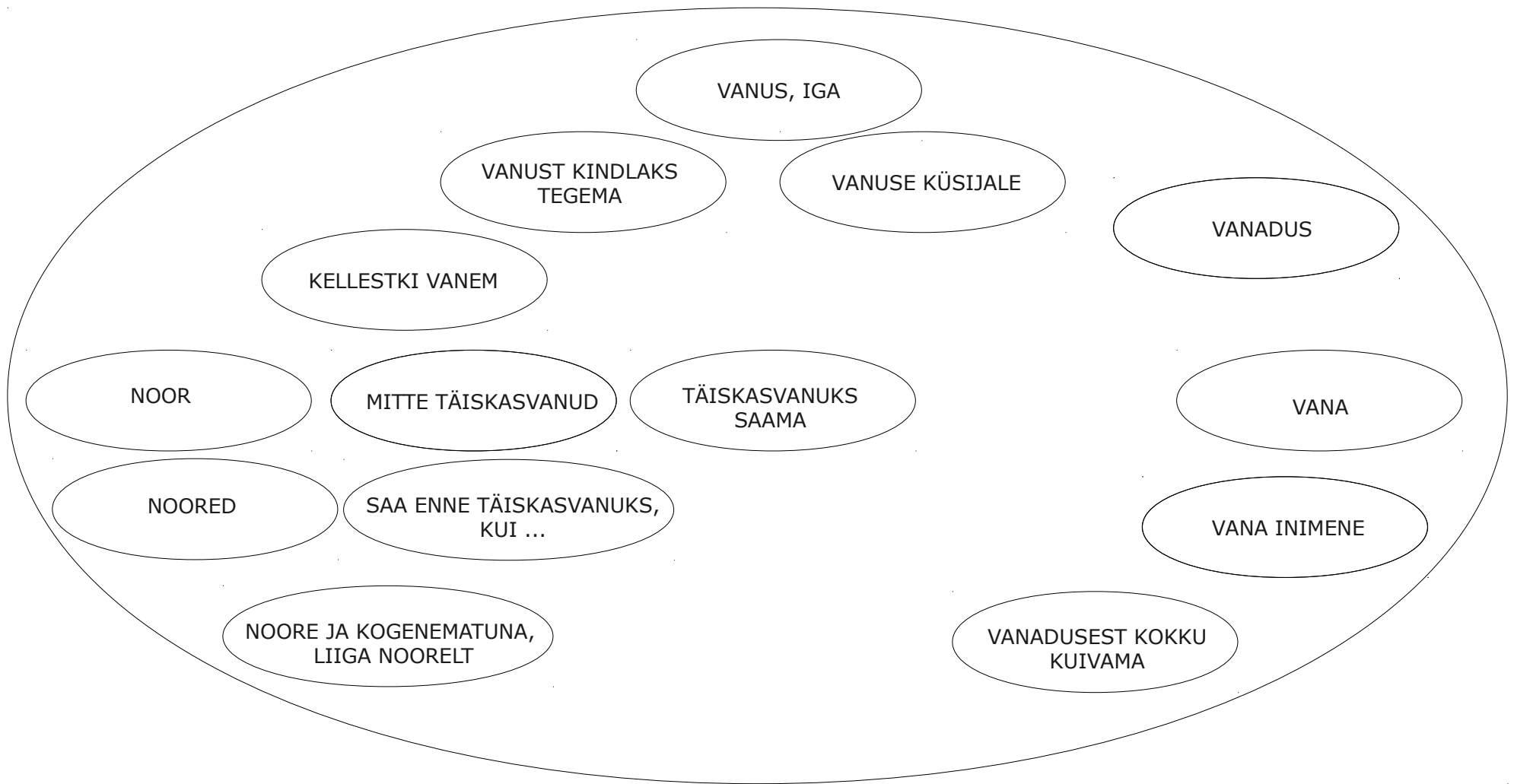
FESi MÕISTEARTIKKEL

- FES sisaldab 998 mõisteartiklit
- mõisteartikli kese: vastava mõistega seotud ja seega suhteliselt lähedase tähendusega fraseologismid
- polüseemilised või homonüümsed fraseologismid mitmes mõisteartiklis > 26 654 fraseologismilemmat
- mõisteartiklis info fraseologismide üldise tähenduse, kasutuse, lauseehituse, vormistiku, leviku ja vanasõnaseoste kohta

FESI MÕISTEARTIKLI EHITUS

NÄIDE FESI MÕISTETE VAHELISTEST SEOSTEST: ÜLDMÕISTE VANUS

FESi MÕISTEARTIKLI OSAD (1). FRASEOLOGISMID-LEMMAD

- FESis esitatakse fraseologismid **lemma** kujul, s.o kõige lihtsam, tavalisem ja sagedasem morfosüntaktiline kuju, mille fraseologism oma idiomaatilise tähenduse ja funktsiooni aktiveerimiseks võtab nt kui idiomaatilise tegusõnafraasi peasõna on kindla kõneviisi ainsuse 3. pöördes (**saab** *sotid sisse*) või *ma*-tegevusnime vormis: *joonde* **saama**, siis sellest järeljub fraseologismi suhteliselt vaba kasutus; muud tegusõnavormid osutavad fraseologismi piiratumas vormis levikule: *humalavett* **saanud**

FESi MÕISTEARTIKLI OSAD (2).

FRASEOLOGISMIDE KASUTUS

- FESis näited
 - täpsustavad fraseologismide tähendust
 - kirjeldavad fraseologismide kasutamist ning formaalset teisenemist konkreetsete kasutussündmuste käigus ja loomulikes seostes
- näidete esitus mõisteartiklis arvestab sõnaühendi leksikaalset ja morfosüntaktilist teisenemist võrreldes fraseologismi lemmaga
- näited puuduvad, kui fraseologismi kasutus ja teisenemine loomulikus keeles pole alusandmete põhjal selgunud

FESi MÕISTEARTIKLI OSAD (3). FRASEOLOGISMIDE LAUSEEHITUS

FES sisaldab

- fraseologisme, mis väljendavad **lausega tähistatava situatsiooni komponente**:
 - eri tüüpi **fraasid** (≤ 5 sõna): ***pole ristivett pähe saanud***, k.a idiomaatilised liitsõnad: ***ristiinimene***
 - peasõnata **sekundaartarindid**: subjektilaadne nimetavas käändes komponent + mingi muu nominaalne lauseelement: *uks lahti ja sulane toas*
- **lausekujulisi** fraseologisme (> 5 sõna): *uks on siin, värava leiad isegi*

FESi MÕISTEARTIKLI OSAD (4). FRASEOLOGISMIDE VORMISTIK

- FESis kirjeldatakse fraseologismide lemma osiste struktuuri (nt tüvi, järelliide, lõpp), sõnaliiki ja kääned või pööret: *Kas sa saad!* kas kas+0 // _D_ // sa sina+0 // _P_ sg n, // saad saa+d // _V_ d, // (ESTMORF)
- paljud murdesõnad on morfoloogiliselt analüüsimata
- fraseologismide lemma vormistiku kirjelduses võib olla vigu, sest morfoloogilise analüüsi tulemused on ühestatud käsitsi

FESi MÕISTEARTIKLI OSAD (5). FRASEOLOGISMIDE LEVIK

FESis esitatakse

- fraseologismide **leviku piirkond** kihelkonna täpsusega, kihelkonnalühendid järjestatakse tähestikuliselt
- fraseologismide **leviku aeg** aastate kaupa kasvavas järjestuses

kuna FESi alusandmed on piiratud, siis

- fraseologismide kasutussagedust ei näidata
- fraseologismide levikuandmeid ja näiteid üksteisega ei seota

FESi MÕISTEARTIKLI OSAD (6). FRASEOLOGISMIDE SEOSSED VANASÕNADEGA

FESis esitatakse fraseologismidele **kujundi, tähenduse, sõnavara vm poolest lähedased vanasõnad** koos väljaande „Eesti vanasõnad“ (www.folklore.ee/ri/date/robotid/leht1.html) tüübinumbriga: *auku kaevama* EV 11835: *Kes teisele auku kaevab, see ise sisse kukub.*

NÄIDE FESI MÕISTEARTIKLIST ABISTAMA, TOETAMA

kategooria	klass	üldmõiste	mõiste	
'INIMENE'	'OMAND'	'ANDMA JA VÕTMA'	'ABISTAMA, TOETAMA'	
			teiste õlul elama	fraseologism
			VP	fraasitüüp
			teiste teine+te // _P_ pl g //	fraseologismi osiste struktuur, sõnaliik ja kääne või pööre
			õlul õlg+ul // _S_ pl ad //	
			elama ela+ma // _V_ ma //	
			Püüab teise õlul eesmärgi saavutada, püüdes sellele meelepärast olla. Elavad teineteise õlul – teineteist aitama koos elades.	kasutusnäited
			Juu Kär Mär	leviku- kihelkonnad
			ämma tarvis	fraseologism
			L	lause
			ämma ämm+0 // _S_ sg p, //	fraseologismi osiste struktuur, sõnaliik ja kääne või pööre
			tarvis tarvis+0 // _D_ //	
			Töö juures ämma tarvis – töö juures juhatajat tarvis. Ei oska keski üht tööd teha, peab ämma otsima. Ämma taga ajama. Ku kiigi kemmergus lääp, siis üteldes: "Kas ämmamuuri ka vaea om?".	kasutusnäited
			Hlj Kad Krk	leviku- kihelkonnad